

8. Ухвала слідчого судді Октябрьського районного суду м. Полтави від 19 липня 2018 року, судова справа № 554/1795/18, URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/75386077> (дата звернення: 08.04.2019).

Ключові слова: судовий контроль, слідчий суддя, суд, запобіжні заходи, застава, тримання під вартою, презумпція свободи особи.

Ключевые слова: судебный контроль, следственный судья, суд, меры пресечения, залог, содержание под стражей, презумпция свободы лица.

Key words: judicial control, investigative judge, court, preventive measures, bail, keeping in custody, presumption of freedom.

ВОЛОШАНІВСЬКА ТЕТЯНА ВОЛОДИМИРІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»,
молодший науковий співробітник науково-дослідної частини

ОКРЕМІ АСПЕКТИ РОЗУМІННЯ КАТЕГОРІЇ «ЗАХИСТ» У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

В ході наукового дослідження проблеми ефективності права на захист, в світлі дотримання європейських стандартів з прав людини, важливим аспектом є саме визначення основних ідей до розуміння власне категорії «захист». Так окремої уваги заслуговує визначення Р.Л. Сопільника щодо категорії «захист» у матеріальному значенні, а саме – це категорія протилежна обвинуваченню, «контрфорс обвинувачення», вона становить собою сукупність процесуальних прав і заходів, направлених на спростування обвинувачення чи його пом'якшення. У процесуальному значенні «захист» слід розуміти як основний напрям кримінально-процесуальної діяльності, спрямований на спростування доводів обвинувачення, тобто як функція [1, с. 407-408].

Що стосується використання даного терміну у значенні «захист від обвинувачення» – воно є традиційним у літературі з кримінального процесу [2, с. 101]. Зокрема, В.М. Тертишник захист визначає як систему дій, спрямованих на спростування обвинувачення, виявлення сумнівів щодо обґрунтованості обвинувачення, даних, які вказують на невинність обвинуваченого або на пом'якшуючі його відповідальність обставини [3, с. 12]. Волошина В.К. захист визначає як сукупність процесуальних дій, спрямованих на заперечення підозри, обвинувачення (повністю або частково), на доказування невинуватості обвинуваченого або меншої його винуватості [4, с. 169]. На думку С.О. Ковальчука, захист являє собою напрям діяльності підозрюваного, обвинуваченого, підсудного і їх захисника, спрямований на повне або часткове спростування підозри, обвинувачення, виявлення обставин, які виправдовують підозрюваного, обвинуваченого, підсудного, виключають або пом'якшують його кримінальну відповідальність, порушення питання про перевірку законності та обґрунтованості підозри, обвинувачення, а

також реалізацію на цій основі комплексу прав, які забезпечують охорону інтересів підозрюваного, обвинуваченого, підсудного [5, с. 48]. За словами Ю.І. Стецовського, функція захисту (скорочено «захист») становить процесуальну діяльність, спрямовану на виявлення обставин, що виправдовують обвинуваченого, виключають або пом'якшують його відповідальність, а також на охорону його особистих та майнових прав. Захист – свідомо, цілеспрямована діяльність як самого обвинуваченого (підозрюваного), так і захисника, законного представника, цивільного відповідача і його представника [6, с. 3]. Як вбачається, останній автор взагалі ототожнив поняття «захист» та «функція захисту».

Разом з тим, у літературі існують й інші погляди на розуміння поняття «захист» у кримінальному провадженні. Зокрема, подекуди мова ведеться про захист людини від злочину шляхом притягнення винних до кримінальної відповідальності [7], захист її майнових прав, порушених злочинном, що є основоположним призначенням цього провадження; зустрічаються думки, що дане поняття охоплює захист осіб, які залучаються до кримінально-процесуальної діяльності (свідків, потерпілих, власників приміщень, у яких здійснюється обшук) [8, с. 88]. Слід зазначити, що поняття «захист» та «функція захисту» у кримінальному провадженні не співпадають за обсягом. Як вірно наголошує Н.М. Бакаянова, слід розмежовувати захист прав (правозахист) як мету діяльності стосовно учасників кримінального процесу, та захист як кримінально-процесуальну функцію і як підфункцію адвокатури у межах функції надання правової допомоги [9, с. 194-195].

Нажаль, КПК України ніяк не визначає поняття захисту, щоправда визначає коло суб'єктів, щодо яких здійснюється захист захисником (ч. 1 ст. 45 КПК), та суб'єктів зі сторони захисту (п. 19 ст. 3). Проте кримінально-процесуальне законодавство багатьох зарубіжних країн містить визначення цього поняття у його вузькому значенні – як певний вид процесуальної діяльності, що має певне спрямування та здійснюється певним колом суб'єктів. Так, Модельний КПК для держав-учасниць СНД передбачає, що захист – процесуальна діяльність, яка здійснюється стороною захисту з метою спростування або пом'якшення обвинувачення, огороження прав та інтересів осіб, яким приписано вчинення забороненого кримінальним законом діяння, а також реабілітації осіб, які неправомірно зазнали кримінального переслідування (п. 33 ст. 10) [10]. КПК Республіки Білорусь визначає захист як процесуальну діяльність, яка здійснюється стороною захисту з метою спростування підозри чи обвинувачення або пом'якшення обвинувачення, забезпечення прав та інтересів підозрюваного, обвинуваченого, особи, яка вчинила суспільно небезпечне діяння, а також затриманої особи, або до якої застосовано запобіжний захід на підставі рішення про виконання прохання органу іноземної держави, компетентного приймати рішення з питань надання міжнародної правової допомоги у кримінальних справах, про надання міжнародної правової допомоги у кримінальній справі на основі принципу взаємності або у зв'язку з перебуванням у міжнарод-

ному розшуку і метою видачі (п. 9 ст. 6) [11]. Як зазначається в п. 17 ст. 7 КПК Республіки Казахстан, захист – процесуальна діяльність, що здійснюється стороною захисту з метою забезпечення прав та інтересів осіб, які підозрюються, обвинувачуються у вчиненні кримінального правопорушення, спростування або пом'якшення підозри, обвинувачення, а також реабілітації осіб, які неправомірно були піддані кримінальному переслідуванню [12]. КПК Республіки Молдова тлумачить захист як процесуальну діяльність, яка здійснюється стороною захисту з метою повного або часткового спростування обвинувачення або пом'якшення покарання, захисту прав та інтересів осіб, які підозрюються або обвинувачуються у вчиненні злочину, а також реабілітації осіб, які були незаконно піддані кримінальному переслідуванню (пункт 3 ст. 6) [13].

Таким чином, проаналізувавши наукові думки та положення законодавства, можна дійти висновку, що захист у широкому значенні – це діяльність, що протидіє неправомірним діям щодо будь-якого учасника провадження і на всіх його етапах. В такому аспекті категорію «захист» необхідно розглядати як мету всієї кримінально-процесуальної діяльності, яка відповідно до ст. 2 КПК України полягає зокрема й у захисті прав, свобод та законних інтересів всіх учасників кримінального провадження. Захист у вузькому розумінні – це певний вид кримінально-процесуальної діяльності суб'єктів зі сторони захисту, яка спрямована на спростування кримінального переслідування, виявлення обставин, що спростовують підозру, виправдовують обвинуваченого (підсудного), виключають або пом'якшують його відповідальність, пом'якшують покарання, на охорону особистих та майнових прав, сприяння застосуванню інституту реабілітації, недопущення порушень та необґрунтованих обмежень прав і свобод особи при застосуванні заходів забезпечення кримінального провадження, а також відновлення порушених прав, свобод та законних інтересів суб'єктів захисту.

Список використаної літератури:

1. Сопільник Р. Л. Захист і звинувачення: співвідношення категорій. Актуальні проблеми держави і права. 2014. Вип. 71. С. 407-413. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdp_2014_71_63.
2. Добровольская Т. Н. Принципы советского уголовного процесса (Вопросы теории и практики). Москва : Юридическая литература, 1971. – 199 с.
3. Тертишник В. М. Кримінально-процесуальне право України : Підручник. 5-те вид., доп. і перероб. Київ : А.С.К., 2007. – 848 с.
4. Волошина В. К. Забезпечення права на захист у кримінальному провадженні. Протидія злочинності: теорія та практика: матеріали VII Всеукраїнської науково-практичної конференції (19 жовтня 2016 року). К.: Національна академія прокуратури України, 2016. – С. 166-170.
5. Ковальчук С. О. Здійснення захисту у кримінальних справах на засадах змагальності та диспозитивності : Дис... канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 / Прикарпатський національний ун-т ім. Василя Стефаника. Івано-Франківськ, 2007. – 221 с.

6. Стецовский Ю. И. Уголовно-процессуальная деятельность защитника. Москва : Юридическая литература, 1982. – 176 с.
7. Нор В. Т. Защита имущественных прав в уголовном судопроизводстве. Киев : Выща школа. 1989. – 276 с.
8. Куцова Э. Ф. Право на защиту и интересы в советском уголовном процессе. Правоведение. 1983. № 2. С. 87-92.
9. Бакайнова Н. М. Функціональні та організаційні основи адвокатури України : дис. ... д-ра юрид. наук ; 12.00.10 ; Нац. ун-т «Одеська юрид. акад.». Одеса, 2017. – 395 с.
10. Модельный уголовно-процессуальный кодекс для государств – участников СНГ : Рекомендательный законодательный акт : Принят на седьмом пленарном заседании Межпарламентской Ассамблеи государств – участников Содружества Независимых Государств 17 февраля 1996 года. Приложение к «Информационному бюллетеню». 1996. № 10. – 374 с.
11. Уголовно-процессуальный кодекс Республики Беларусь от 16 июля 1999 года. URL: http://etalonline.by/?type=text®num=HK9900295#load_text_none_1.
12. Уголовно-процессуальный кодекс Республики Казахстан от 4 июля 2014 года. URL: http://online.zakon.kz/Document/?doc_id=31575852.
13. Уголовно-процессуальный кодекс Республики Молдова от 14 марта 2003 года. URL: http://base.spininform.ru/show_doc.fwx?rgn=3833.

Ключові слова: право на захист, суб'єкти захисту, права підозрюваного, права обвинуваченого, європейські стандарти справедливого судового розгляду.

Ключевые слова: право на защиту, субъекты защиты, права подозреваемого, права обвиняемого, европейские стандарты справедливого судебного разбирательства.

Key words: the right to protection, subjects of protection, the rights of the suspect, the rights of the accused, European standards for fair trial.

БАБЧИНСЬКА ТЕТЯНА ВОЛОДИМИРІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»,
здобувач кафедри кримінального процесу

СПІВВІДНОШЕННЯ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА НА ЗАХИСТ З НЕДОПУСТИМІСТЮ РОЗГОЛОШЕННЯ ВІДОМОСТЕЙ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Однією з найважливіших засад кримінального провадження та базовою гарантією запобігання притягненню до кримінальної відповідальності невинуватих осіб є забезпечення права на захист.

За характером нормативного припису право на захист є нормою-принципом, що має в зв'язку з його зобов'язуючим забезпеченням і застосуванням, а також універсальною правовою цінністю в сфері охорони прав особи силу засади кримінального провадження, положенням, що характеризує основні риси кримінально-процесуальної діяльності [1].